

Vozár, Zdenko

**[Prinke, Rafał Tadeusz. Omylů svůdná zahrada: alchymické
písemnictví do konce XVIII. století]**

Religio. 2022, vol. 30, iss. 2, pp. 207-209

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/Rel2022-2-9>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77103>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](#)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20221221

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Rafał T. Prinke, *Omyły svůdná zahrada: Alchymické písemnictví do konce XVIII. století,*

Praha: Academia, 2019, 845 s.

ISBN 978-80-200-2929-4.

Objemná monografia od svetového znalca renesančnej alchýmie a stredo európskeho prisenoru prináša chronologický priezraz pramennou a historiografickou literatúrou a doslovne „veľký labyrint obrovských omylov“ (s. 15). Autor sprevádza čitateľa na ceste nesamozrejmyými dejinami a rozpornými konceptami jednej z významných tradícií pred aj počas vedeckej revolúcie v 17. - 19. storočí. V jednotlivých kapitolách sa venuje vymedzeniu alchýmie a jej nejednoznačnému postaveniu v historiografii vedy, na pomedzí pozorovania prirodzeného sveta, zjavenia, viery a rozumu, teórie a praxe. Autor prináša stručnú, ale užitočnú typológiu prameňov a kompaktnú kapitolu zhrňujúcu predpoklady konštituovania latinskej alchymistickej tradície v čínskom, hellénskom, byzantskom a indickom kultúrnom okruhu. Po týchto kapitolách sa obracia na konštituovaniu stredovekej alchymistickej tradície latinského písomníctva, vrátane väzby na arabskú alchýmiu, vlnu prekladov do latinčiny v rámci renesancie 11. - 12. storočia, stredovekú scholastiku, mysticismus a apokalyptizmus či vizuálnu kultúru, poetizáciu a alegorizáciu alchymistickej textuality a jej konceptov.

S nástupom renesančných a rane novovekých úrovní sa záber textu prehľbuje a popisuje prepojenie medzi humanizmom, postavami hermetizmu, novoplatónstva, paracelsiánskej chymie a novovekej filológie, a to v kontexte prudkého rozvoja kníh-tlače, ktorá má, ako nové médium, významný, ale nie exkluzívny dopad na šírenie alchymistickej tradície. Autor približuje aj vnútornú a vonkajšiu kritiku paracelsiánskeho hnutia, prehľbujúce sa rozpory medzi praktickou a teoretickou alchýmiou (resp.

jej remeselnou, „priemyselnou“ a filozofickou stránkou) a ruptúry a kontinuity voči stredovekej latinskej alchýmii. Taktiež sleduje väzby na rôzne intelektuálne a učené spolky, napr. Royal Society, či napr. diskusiu v jezuitskom ráde, ako i ďalšie fixácie staršieho textuálneho materiálu v prírezo-vých alchymistických zbierkach raných tlačí či nezanedbateľný fenomén pseudoepi-grafie.

Rozvoj filologických metód pomáhal fixácii materiálu, ale i otváral autenticitu a kredibilitu významných textov. Rovnako prinášal rozvoj v oblasti interpretácie hieroglyfov, obskúrnych emblémov a podivných hádaniek, ktoré často inšpirovali i rôzne protestantské, teozofické a mystické prúdy, k zjednoteniu kresťanstva a ľudstva v rámci materiálnej a duchovnej všenápravy. Naopak magicko-kabalistických autorov podnecoval k ďalšiemu rozvoju ich praxe a ezoterickej teórie, čerpajúc z bohatstva novo objavených či interpretovaných zdrojov. Autor kladie obsahom i objemom diela dôraz na kontext a dopady doby Michala Sendivoja pôsobiaceho na prelome 16. a 17. storočia. Dielo je tak možné vnímať aj ako produkt mohutej a kontinuálnej predprávy pre štúdium a kontextualizáciu Sendivojovej doby a väzieb na rôzne alchymistické prúdy či nápravné hnutia (napr. rosenkruciánmi) a regionálne znovuoživenia alchýmie. V poslednej kapitole, pokrývajúcej 18. storočie, autor sleduje postupné „veľké rozdelenie“ alchýmie na modernú chémiu a ezoterickú alchýmiu a jej vzťah k osvietenstvu a slobodomurárstvu. Toto oddelenie neprichádza ale v rámci revolúcie kuhnovského charakteru a zmeny paradigmy, ale skôr postupnou evolúciou a rastom dominancie novovekej alchýmie. Autorovo poňatie je nielen v tomto ohľade v súlade s William R. Newmanom a Lawrence M. Principom a pozíciami ich tzv. Novej historiografie alchýmie. Tá zdôrazňuje historicky vyváženú metódu bez nutnosti hľadania jasných ruptúr, ale tiež bez marginalizácie a neustáleho „odvysvetľovania“ alchýmie ako seriózneho i svojbytného predmetu štúdia. Totiž, namiesto zamieňania alchýmie za čisto náboženský alebo symbolický podnik, zhrňuje v sebe tento bádateľský predmet skôr experimentálny,

technický ale i teoretizujúci potenciál, ako prírodovedného, tak i duchovného hľadania človeka v svete pred vedeckou revolúciou.

Autor kladie v priebehu celého textu nadštandardný dôraz na prosopografiu (v zmysle personálnych a socio-kultúrno-politických a náboženských väzieb) jednotlivých aktérov alchymistickej tradície, bez upadnutia do zdĺhavých opisov a zbytočných digresíí. Pridáva pritom často úsporný výklad pozícií (pseudo-)autorov a ich textov, opierajúc sa primárne o sekundárnu literatúru a v rámci svojej odbornosti aj o vlastný výskum. Autor mapuje k času vydania publikácie aktuálnu bádateľskú diskusiu, s ktorou mimo svoje odborné ťažisko väčšinou významne nepolemizuje, ale vie sa jasne vymedziť voči niektorým teóriám (obzvlášť dôrazne voči Frances A. Yatesovej) a ďalšie jasne klasifikovať. Alchymistické koncepcie sú tak podávané v úsporných mentálnych mapách, vo forme väzieb medzi prameňmi, osobami a významnými interpretáciami autorstva. Dielo je skôr historicky-literárnou encyklopédiou alchymistických prameňov a interpretácií s prosopografickými rysmi. *Omyľú svädná zahrada* tak poskytuje aktuálny prehľad novej literatúry a diskusie o hlavných dielach nielen novodobej alchymie, ale i staršej stredovekej a starovekej alchymie a upozorňuje na niektoré nekriticky prijímané staršie interpretácie.

Prednosti diela sú zároveň ale i jeho slabosti: dielo je predchnuté skutočne veľkým množstvom odkazovanej novej odbornej literatúry, avšak bez ďalšej diskusie s jej hlbším kontextom, prípadne staršími predchodcami. Tieto odkazy odborníkovi z inej oblasti, bez ďalšieho štúdia, nie vždy pomôžu k zreteľnosti diskusie prebiehajúcej na interpretačnej úrovni zmieňovaných diel, ktorá je odborníkovi na alchýmiu zreteľnejšia. Druhým problémom je neutrálnosť pozícií ohľadom niektorých polemík, ku ktorej sa autor priznáva, a to hlavne v pasážach mimo jeho odbornosť (s. 15). Na druhej strane, priebeh látkou je vedený z pozícií blízkych Novej historiografii alchymie. Navyše, pre obidve zmienené negatíva tá istá odkazovaná literatúra vie každého bádateľa rýchlo naviesť k ďalším, konkrétnej-

ším, či pôvodným štúdiám a relatívne rýchlo sa v nich zorientovať.

Doby masívných odborných podnikov typu M. Berthelotových štúdií ranej a stredovekej alchymie (1885-1893, 1906) či Lynn Thorndikových *History of Magic and Experimental Science* (1923-1958, 8 sv.), ktoré dokážu v rámci prepojeného naratívnu pokryť celé obdobie alchymie naprieč kultúrami až do stredoveku, či konca 18. storočia, už dnes z dobrých dôvodov nevznikajú. Práve preto by tiež čitateľ *Omyľú svädné zahrady* nemal očakávať v rámci sugestívneho názvu a fyzického objemu (845 s.) odpovedajúco rozsiahlu, koncepcie previazanú monografickú štúdiu, ktorá by sa venovala všetkým aspektom alchymistického písomníctva ako svojbitej disciplíny a ktorá na rozsiahlej a klasifikovanej prameňnej látke manifestuje zreteľne svoje teoretické predpoklady. Pre tento účel dnes slúžia dobovo, priestorovo, respektíve tematicky užšie zamerané diela profilovaných špecialistov, ktoré postupne zaplňujú rozsiahly horizont alchymie a uchopujú jej jednotlivé osobnosti, obdobia a písomné tradície. V zmysle prístupnejšieho a strávitelnejšieho úvodu pre odborných záujemcov o jadro problematiky alchymie môžem z blízkych teoretických pozícií odporučiť v oblasti prosopografie výrazne stručnejšiu, ale koncepcie výživnú *The Secrets of Alchemy* od Lawrence M. Principa (2013), prípadne starší, skôr klasický a pomerne široko zabraný obrys alchymie od staroveku až do novoveku od Bernarda D. Haageho *Středověká alchymie* (2001). V rámci všeobecných prehľadov tradície treba zmieniť i paralely s tvorbou domáceho autora, venujúceho sa histórii a expozícii alchymických textov V. Karpenka (2007, 2008). V rámci špecializácie na osobnosti môžem silne odporučiť aktuálnu a hlbokú sondu do novoveku, jeho teórie a technológie W. R. Newmana, *Newton the Alchemist* (2019) odkrývajúcu menej známu Newtonovu vášeň, prípadne v oblasti písomníctva a prameňov, staršiu a metodicky zameranú typológiu textov od Roberta Halleuxa (1979), *Les textes alchimiques* zameriavajúcu sa primárne na stredovek, texty prekladov a klasickej latinskej alchymie.

V prípade aktuálne recenzovaného textu však vo výsledku ide o mimoriadne podarenú odbornú encyklopedickú syntézu dlhej, komplikovanej a neustále komentovanej písomnej tradície v sprievode bohatej sekundárnej literatúry a jej aktuálnych teoretických rámcov. Napriek autorovej veľkej erudícii v odbornej literatúre je dielo zostavené prehľadne, a to vďaka jeho citu pre detail. Čitateľom z odborných kruhov, ako sprievodca krok po kroku, poskytne odrazové mostíky a záchytné body pre pochopenie nesamozrejmeho a komplexného fenoménu. Toto dielo tak prináša aktuálny kompetentný úvod do rozsiahlej diskusie nad

stáročiami budovaným labyrintom záhrady alchymistov. Práve tu, medzi neprístupným trním celej tradície, rastú vzácne kvety symbolickej imaginácie a exploratívneho intelektu človeka.

ZDENKO VOZÁR

Religio: Revue pro religionistiku

30/2, 2022, 207-209.

<https://doi.org/10.5817/Rel2022-2-9>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
